

9. Битяк Ю.П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади. Монографія. – Х.: Право, 2005. – С. 19.
10. Стариков Ю.Н. Службное право. Учебник. – М.: Издательство БЕК, 1996. – 698 с.
11. Стариков Ю.Н. Службное право. Учебник. – М.: Издательство БЕК, 1996. – 698 с.
12. Манохин В.М. Служба и служащий в Российской Федерации: правовое регулирование. – М.: Юрист, 1997. – 296 с.
13. Державна служба: організаційно-правові основи і шляхи розвитку / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В.Б. Авер'янова. – К.: Ін-Юре, 1999. – 272 с.
14. Бахрах Д. Н. Государственная служба в Российской Федерации. – Екатеринбург, 1995. – С. 25

Черногор Н.В., ОНЮА

ДЕЯКІ ПИТАННЯ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПРИ УКЛАДАННІ ЗАПОВІТУ З УМОВОЮ

Данная статья посвящена завещанию с условием. Завещатель может обусловить возникновение права на наследование у лица, назначенного в завещании, наличием определенного условия. Условие определенное завещателем должно быть направлено на благо наследников или на пользу общества. Автором предлагается внести дополнение в ч. 1 ст. 1242 ГК Украины, в которой определить что условие в завещание с условием, может быть только отлагательным.

The article covers the will with the condition. The testator can stipulate the appearance of succession in the person, appointed in the will, by presence of certain condition. The condition, specified by the testator, has to be aimed for the good of legatees or for the benefit of society. The author offers to make an addition to the section 1 of the article 1242 of the Civil Code of Ukraine, where the term in the will with condition, which can be only suspensive, is defined.

Дискусійним у літературі і важливим з практичної точки зору є питання про певні вимоги заповідача, які стосуються умов прийняття спадщини. Заповідач може обумовити виникнення права на спадкування наявністю певної умови у заповіті.

Цивільний кодекс України 2003 року (далі ЦК України) вперше передбачає окремо в ст. 1242 право на заповіт з умовою. Раніше Цивільний кодекс УРСР 1963 року заповіту з умовою не передбачав, а встановлював лише право покладання на спадкоємця виконання дій для здійснення загальнокорисної мети (ст. 540).

Проблема можливості укладання заповіту з умовою та дійсності встановлених умов і межам їх виконання досліджувалися ще з дореволюційних часів, але навіть сьогодні ці питання не перестають бути актуальними. Значну увагу заповіту з умовою приділили такі учені цивілістичної науки як: Г.Ф. Шершеневич, М.В. Гордон, В.К. Дроніков, В.І. Серебровський, М.Ю. Барщевський, З.В. Ромовська, Ю.О. Заїка, С.Я. Фурса, Є.І.Фурса, Є.О. Харитонов, Л.К. Буркацький, Є.О. Рябоконт, В.В. Васильченко та ін.

Ще у римському приватному праві допускалося складання заповіту з умовою, в якому спадкоємець набував спадщину з настанням певної умови. Наприклад, купець або воїн направлялися у тривалу подорож

(похід). У разі безвісної відсутності протягом визначеного у заповіті терміну, їх вважали загиблими, а майно – передавали призначеному спадкоємцю [1, с.237].

Окремі автори юридичної літератури вважали недоцільним введення такої норми до спадкового права. Але відсутність законодавчого регулювання цього питання суперечило б свободі вільного розпорядження своїм майном і правами фізичної особи [2, с.118]. З.В. Ромовська стверджує, що можливість складання заповіту з умовою є безперечним здобутком цивільного законодавства, та забороняти скласти такий заповіт було б нелогічно, що час абсолютного несприйняття цієї норми безповоротно минув, настав період виваженого її аналізу [3, с. 135].

Доцільність складання заповіту з умовою була підтримана В.І.Серебровським, наприклад з такою умовою – громадянин може заповісти свою бібліотеку синові, якщо він матиме вищу освіту, якщо ж син не закінчить або взагалі не розпочне навчання на момент відкриття спадщини, він не стане її власником [4, с. 131]. Допускав можливість складання заповіту з умовою В.М. Гордон з умовою якщо син перестане бути тунеядцем і почне працювати [5, с. 73], та також В.К. Дронікова, але лише з такою умовою, яка повинна настати до моменту відкриття спадщини, наприклад підпризначення спадкоємців [6, с. 83].

Відповідно до ст. 1242 ЦК України заповідач може обумовити виникнення права на спадкування у особи (спадкоємця), призначеної у заповіті, наявність певної умови, яка може бути як пов'язана з її поведінкою (наприклад, сестра заповідає все майно рідному братові, якщо він одружиться; мати заповідає дочці своє майно, якщо та закінчить вищий навчальний заклад, тощо) або непов'язаною (наприклад, заповідач пов'язує отримання спадщини дитиною з досягненням нею повноліття). Таким чином отримання спадкоємцями спадщини буде залежати від певної події, яка обов'язково настане, або може і не настати, чи від певних дій, які може вчинити спадкоємець чи інша особа.

Оскільки заповіт є різновидом одностороннього правочину, то на нього поширюються і всі загальні вимоги щодо здійснення правочину [7, с. 80]. Деякі автори вважають, що на заповіт з умовою можуть застосовуватися загальні положення укладання умовних правочинів встановлені у ст. 212 ЦК України. Однак цю думку слід вважати помилковою. Особливість заповіту полягає в тому, що він є одностороннім правочином, а дана норма може бути застосована лише щодо правочинів, в яких беруть участь щонайменше дві сторони, оскільки в ній йдеться про волю, бажання і наміри сторін укласти правочин у майбутньому.

Також у ст. 212 ЦК України передбачено два види умовних правочинів. Правочин, укладений під відкладальною умовою, в якому особи, які вчиняють правочин, зумовили настання або зміну прав та обов'язків обставиною, щодо якої невідомо, настане вона чи ні. Такий правочин породжує права та обов'язки лише з моменту настання такої умови. Та другий – правочин, укладений під скасувальною умовою, в якому особи, які вчиняють правочин, зумовили припинення прав та обов'язків залежно від обставини, щодо якої невідомо, настане вона чи не настане. Такий правочин припиняється при настанні визначеної правочином умови.

У правочинах з умовою, настання чи ненастання певних правових

наслідків залежить від задалегідь визначених обставин, щодо яких на момент вчинення правочину ще невідомо, настануть вони чи ні. В заповіті, також заповідач може вказати умову з настанням якої спадкоємець набуває спадщину. Тому нам потрібно з'ясувати, якими можуть бути умови встановленні у заповіті.

Щодо можливості складання заповіту з скасувальною умовою, то серед фахівців єдності у роз'ясненні цього питання не було, а окремі судові рішення викликали ряд заперечень серед цивілістів. С.Н. Самарський допускав складання заповіту як з відкладальною, так і скасувальною умовою, наприклад, чоловік заповідає майно дружині з умовою якщо вона укладе новий шлюб, то вона може втратити право власності на спадкове майно; або ж майно заповідається з умовою, що ніхто із спадкоємців за заповітом не буде оспорювати заповіт. Якщо ж спадкоємці за заповітом оспорюють або спростовують дійсність заповіту, то вони втрачають право на заповідане майно [7, с. 109]. Проти складання заповіту з скасувальною умовою виступав Г.Ф. Шершеневич який вважав, що коли йдеться про успадкування права власності, то розпорядження допускає лише відкладальну, а не скасувальну умову, оскільки раз набуто право власності не підлягає повороту [8, с. 365]. Тому заповідальне розпорядження, за яким чоловік заповідає дружині майно з умовою якщо вона укладе новий шлюб, то втрачає спадщину, суперечить закону.

Також не погоджувався з можливістю складання заповіту з скасувальною умовою В.І. Синайський, який зазначав, що не можна скласти заповіт на користь однієї особи з тим, щоб за відомою умовою, з часом, її змінив інший спадкоємець [9, с. 606]. В.К. Дроніков вважав, що допустимість складання заповіту з скасувальною умовою, спонукало суперечки [6, с. 83].

М.Ю. Барщевський не заперечував до складання заповіту з відкладальною умовою, наприклад припинення ведення паразитичного образу життя [10, с. 61]. В.І.Серебровський висловлювався тільки відносно заповіту з відкладальною умовою, але в той же час він указував на ту обставину, що «основне практичне утруднення при заповіті з відкладальною умовою полягає в тій правовій невизначеності, яка продовжується протягом відомого часу – до з'ясування про виконання визначеною заповідачем умовою [4, с. 131].

Практично всі вчені дореволюційного, та сучасного періоду єдині в думці, та вважають недійсним заповіт з скасувальною умовою. Оскільки надане право власності за заповітом не може з умовою повернути. Спадкове майно за заповітом з умовою переходить у власність, але в тимчасове користування та складання такого заповіту з скасувальною умовою суперечить його сутності. Можливість заповідача скласти заповіт з умовою, допускається якщо умова буде тільки відкладальною, або з призначенням строку.

Ми згодні з думкою вчених, які виступають проти складання заповіту з скасувальною умовою, оскільки надане право власності за заповітом з умовою, не можливо відняти, та передати другий особі. Наприклад, батько заповідає майно своєму синові-студенту, з умовою, що коли син почне самостійно заробляти, успадковане майно має буде передане у власність вдови померлого. Таку скасувальну умову заповіту слід вважа-

ти недійсною, тому що майно може бути передане спадкоємцеві тільки у власність, а не в тимчасове володіння. З цього слідує, що предметом заповіту не може бути тимчасова передача майна.

У ч. 2 ст. 1242 ЦК України встановлено, що умова визначена у заповіті є нікчемною, якщо вона суперечить закону або моральним засадам суспільства.

Наприклад: – умова в заповіті, за якою спадкоємець повинен залишатися неодруженим, суперечить своєю суттю моральним принципам і є неправомірною;

- умова щодо реєстрації шлюбу з конкретною особою, обраною заповідачем як майбутній чоловік або дружина спадкоємця, теж неправомірна, оскільки у нашому суспільстві громадянин може самостійно обирати для себе свого майбутнього чоловіка (дружину);

- умова набуття спадкоємцем статусу одруженої людини, ця умова навпаки стимулює прагнення спадкоємця до реалізації загальноновизначених цінностей, і, відповідно, не суперечитиме ні закону, ні моральним засадам суспільства.

Варто зазначити, що за своєю суттю і метою визначення умови у заповіті, має бути спрямоване на благо спадкоємців, а не проти їх інтересів. Розмежування умов на моральні та аморальні є суто суб'єктивним і з цього питання виникають постійні дискусії.

Ми вважаємо, що визначити якими є умови повинен нотаріус, який уповноважений посвідчувати заповіти. Пропонуємо особі перед тим як скласти заповіт з умовою, порадитися з нотаріусом. Саме нотаріус повинен зорієнтувати особу, які саме обмеження є дозволеними, а які ні. Це дасть уникнути можливих негативних наслідків такої умови, на підставі його неупередженості з'ясувати заповідачу незаконність зазначених ним умов щодо деяких обмежень громадянських прав спадкоємців або до позбавлення спадкоємця спадщини [11, с. 183]. Також єдиним випадком, що визначає нікчемність умов може бути їх суперечність законам України, визнання їх такими, що провокують людину до вчинення правопорушення.

Умови встановленні в заповіті можуть бути об'єктивними, тобто такими, настання яких не залежить від волі осіб (народження дитини, наявність інших спадкоємців) та суб'єктивними (проживання у певному місці, вступ до вищого навчального закладу, одержання певної спеціальності). На нашу думку виконання або невиконання умов заповіту, не завжди залежить від волі спадкоємця, а й від суб'єктивних і об'єктивних можливостей самого спадкоємця. Наприклад, народження дитини може залежати від природньо-біологічного фактора матері. У зв'язку з цим постає питання про оспорювання умов заповіту та визнання його недійсним. Але закон фактично робить неможливим оспорювання спадкоємцем умов заповіту, відповідно до вимог ч. 3 ст. 1242 ЦК особа, призначена у заповіті, не має права вимагати визнання умови недійсною на тій підставі, що вона не знала про неї, або якщо настання умови від неї не залежало. Положення зазначеної статті, якими спадкоємцеві забороняється вимагати визнання умови недійсною на тій підставі, що він не знав про неї, або якщо настання умови від нього не залежало, деякі цивілісти вважають не вдалими. На нашу думку, таке положення в нормі обмежує право особи на судовий захист.

Римське право у своїй практиці дотримувалося тенденції *favor testamenti*, тобто намагання зберегти силу заповіту, наскільки це було можливим. Так, наприклад, якщо спадкоємець призначався заповідачем під неможливою умовою, така умова вважалася як би ненаписаною (*pro scriptio habetur*) і до уваги не бралася [1, с. 238], а призначення спадкоємця – безумовним [12, с. 219].

З цього приводу, Ю.О. Заїка зазначає, якщо спадкоємець вчиняє все від нього залежне, але умову заповіту виконати не може, вважається, що умова заповіту розглядається як така, що настала [7, с. 108]. Але З.В. Ромовська стверджує, що така думка може бути предметом дискусії, оскільки об'єктивна і суб'єктивна здійсненність умови правочину вважається однією із його ознак [3, с. 138]. В.В. Васильченко недійсною умовою вважає умови, неможливі до виконання спадкоємцем за станом його фізичного чи психічного здоров'я [13, с. 48]. На думку Є.О. Рябокони навіть у випадку, коли спадкоємець спрямовує усі зусилля на виконання умови, але не може досягти бажаних результатів, право на спадкування у нього не виникає [14, с. 352].

Викладене дає підстав для висновку, що на заповіт з умовою не можуть поширюватися загальні положення укладення умовних правочинів встановлені у ст. 212 ЦК України. По-перше, тому що заповіт за своєю природою є одностороннім правочином, а дана норма застосовується лише щодо правочинів, в яких беруть участь щонайменш дві сторони, та йдеться мова про бажання і намір сторін укласти правочин в майбутньому. По-друге ч.2 ст. 212 ЦК України в якій мова йдеться про правочин укладений під скасувальною умовою, також не може поширюватися на заповіт з умовою, тому що предметом заповіту з умовою не може бути тимчасова передача майна.

Пропонуємо внести доповнення до законодавства в ч.1 ст. 1242 ЦК України, яка буде мати такий зміст «1. Заповідач може обумовити виникнення права на спадкування у особи, яка призначена у заповіті, наявністю певної відкладальної умови, як пов'язаної, так і не пов'язаної з її поведінкою...»

Також саме нотаріус повинен допомагати особам, які вважають скласти заповіт з умовою, зорієнтуватися які обмеження є дозволеними, а які ні. Умови можуть бути різними, але вони не повинні бути спрямовані «проти прав» спадкоємців, а навпаки мають спрямовуватися для їх користі або користі суспільства. У випадку включення до заповіту умов, що суперечать закону, моральним засадам громадськості, зацікавлений спадкоємець вправі звернутися до суду, внаслідок чого дані умови можуть бути визначені недійсними і спадкоємець успадковує заповідане майно без дотримання встановлених заповідачем умов.

Література:

1. Макарчик В.С. Римське приватне право: Навчальний посібник. – К.: Атака, 2007. – 256 с. (С. 237)
2. Буркацький Л.К. спадкове право України: теорія, коментарі, практика, зразки заяв: навч. посіб для студ. Вищ. Навч. зал. / Л.К. Буркацький. – К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2008. – 384 с. – С. 118.
3. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Спадкове право: Підручник – К.: Алеута; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 264 с. – С. 135.

4. Серебровский В.И. Избранные труды по наследственному и страховому праву. – М.: Статут (в серии «Классика российской цивилистики»), 1997. – 567 с. – С. 131.
5. Гордон М.В. Наследование по закону и по завещанию. – М.: Юрид. Лит., 1967. – 120 с. – С. 73.
6. Дроников В.К. Наследственное право Украинской ССР – Изд.объединение «Вища школа». – 1974. – 158 с. – С. 83.
7. Заїка Ю.О. Спадкове право в Україні: Становлення і розвиток: Монографія. 2-е вид. – К.: КНТ, 2007. – 288 с. – С. 108.
8. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права. – Т. 2. – М.: Статут, 2005. – 462 с. – С.365 (Классика российской цивилистики.).
9. Синайский В.И. Русское гражданское право. – М.: Статут, 2002. – 672 с. – С. 606.
10. Барцевский М.Ю. Если открылось наследство. – М.: юрид. Лит., 1989. – 182 с. – С. 61.
11. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Спадкове право. Теорія і практика. Навчальний посібник. – К.: Атака, 2002. – 496 с. – С. 183.
12. Римское частное право: Учебник / Под ред. И.Б. Новицкого и И.С. Перетерского. – М.: Новый Юрист, 1998. – 512 с. – С. 219.
13. Васильченко В.В. Коментар та постатейні матеріали до законодавства України про спадкування. – Х.: «Одіссей». – 2007. – 480 с. – С. 48.
14. Заїка, Ю.О., Рябоконт, Є.О. спадкове право: навч. посіб. / Ю.О. Заїка, Є.О. Рябоконт. –К.: Юрінком Інтер, 2009. – 352 с.

Яблоновська Г.Г., ХНПУ ім. Г.С. Сковороди

ЮРИДИЧНІ ГАРАНТІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК ТА МОЖЛИВІСТЬ ЇХ ПОШИРЕННЯ НА ОСІБ ІЗ СІМЕЙНИМИ ОБОВ'ЯЗКАМИ

В статье автор анализирует международное и национальное законодательство, касающееся юридических гарантий правового регулирования труда женщин и лиц с семейными обязанностями; осуществлен комплексный анализ научных трудов специалистов в области семейного, гражданского и трудового права.

In article the author characterized international and national legislation, which refers juridical guaranties for woman and workers with family responsibilities; there are comparative analyze transaction of a scientific society, which research civil, family and labour law.

Становлення в Україні ринкової економіки і виникнення у зв'язку з цим різноманітних організаційно-правових форм підприємств і організацій, що базуються на різних формах власності, зміцнення їх економічної і юридичної самостійності, зміна ролі держави у сфері регулювання соціально-трудова відносин, входження України до Європейського Союзу, обумовили необхідність створення нової концепції правового регулювання праці жінок та осіб із сімейними обов'язками. Правовому регулюванню праці жінок взагалі, на відміну від осіб із сімейними обов'язками, і юридичним гарантіям зокрема завжди надавалось велике значення як в науковій літературі, так і в нормативно-правових актах. Але у зв'язку